

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis

Antehac ex probatis Auctoribus breviter concinnata

Busenbaum, Hermann

Coloniæ Agrippinæ, 1707

Caput I. Quid Conscientia, & an sequenda.

urn:nbn:de:hbz:466:1-42634

LIBER PRIMUS.

Nem, r

De Regula Actuum humanorum.

TRACTATUS PRIMUS

De Regula interna, sive Conscientia.

CAPUT I.

Quid Conscientia, & an sequenda sit?

Espondeo I. Conscientia est dicta-
men rationis, seu actus intellectus,
quo judicamus aliquid hic & nunc
agendum, vel omittendum esse, vel
fuisse, tanquam bonum, vel ma-

lum, idque per modum præcepti, vel consilii. Hæc
communiter est recta, dictans quod verum est: ali-
quando tamen non est recta, dictans aliquid aliter
quàm sit, v. g. esse bonum, quod est malum, dici-
turque Erronea, quia contingit cum errore, idque
vel vincibiliter, seu culpabiliter, quando scilicet
error vitari potuit, ac debuit: vel invincibiliter,
quando error moraliter vitari non potuit; ideo-
que nec voluntarius est, & consequenter non im-
putatur ad culpam, & hæc dicitur Conscientia recta
secundùm quid, sive in ordine ad nos, *Ex D. Thom.*

Lay. l. 1. tr. 1. c. 2. n. 1. & cap. 3.

Resp. II. Non tantùm Conscientia recta, sed
etiam inculpabiliter erronea, dictans aliquid per
modum præcepti, obligat, ut eam sequaris; & si
contra facis, peccas; & quidem peccatum ejus spe-
ciei, contra cujus virtutis speciem intellectus pec-
care judicat. Ratio prioris est, quia Conscientia

A

recta

F 44

S. ad 11.

g. 10.

12 ad 41.

14 p.

2
 " recta est regula proxima voluntatis , derivata à
 " prima & principali regula omnium actionum hu-
 " manarum, scilicet lege divina & æterna, *S. Thom.*
 " 1. 2. q. 19. art. 3. & 4. Ratio posterioris est, tum,
 " quia si intellectus voluntati proponit malum, esto
 " malum non sit, si tamen putans esse malum vult
 " illud facere , jam voluntas verè consentit in ma-
 " lum, habetque sufficientem affectum ad peccatum
 " illud, quod apprehendit: tum quia *omne, quod*
 " *non est ex fide*, hoc est (ut à sanctis Patribus commu-
 " niter explicatur) quod non est secundum consci-
 " entiam, *peccatum est*, ut dicitur ad *Rom. 14.* Pat-
 " est ratio, si intellectus proponat aliquid ut bonum
 " & præceptum, esto non ita sit, sed malum, volun-
 " tas enim illud liberè respuendo vel omittendo,
 " consentit in transgressionem præcepti, & peccat.
 " Cujus ulterior ratio est, quia objectum tribuit
 " actui speciem, prout hic & nunc ab intellectu
 " proponit, *S. Thom. loc. c. art. 5.*

Ex dictis resolvuntur sequentes Casus, &
similes.

" I. Putans esse jejunium, quando non est, pec-
 " cat contra temperantiam si non jejunet, *S. Thom.*
 " *loc. cit.*

" II. Si quis mentiatur ad liberandum proxi-
 " mum ex periculo vitæ, putans se ex misericordia
 " ad id teneri, actum bonum facit; & si non men-
 " tiatur, peccat contra misericordiam. *Lay. lib. 1.*
 " *tract. 1. c. 4. n. 2.*

39. 40. 41.
 34. 35. 36. 37.
 38.
 " III. Scrupulosus licet putet involuntarias di-
 " stractiones esse peccata, non tamen peccat, quia non
 " sunt liberae, *Becan. 1. 2. t. 1. c. 4. q. 7 Laym. loc. c.*

" Resp. III. Si sit Conscientia culpabiliter erro-
 " nea,

nea, iudicans ex ignorantia vincibili aliquid pro-
 hibitum esse, aut præceptum, quod non est, peccas,
 si contra eam, & si secundum eam opereris: gravitas
 tamen (cæteris paribus) si contra. *Bresser. Bardi*
d. 3. c. 5. Ratio prioris est, tum, quia non agis se-
 cundum regulam humanorum actuum: tum quia
 voluntas, cum per se sit cæca, debet sequi rationis
 iudicium: si enim perseverante illo iudicio appe-
 tat alteram partem, non potest in eam ferri sub ra-
 tione honesti, cum intellectus sub ea ratione non
 proposuerit. Ratio posterioris est, quia, ut cum *D*
Thom. docetur communiter, ignorantia vincibilis
 non excusat à culpa: cum enim in nostra potestate
 sit, errorem vincibilem deponere, malum, quod fit
 ex conscientia erronea, dictante illud esse facien-
 dum, est indirectè voluntarium, ideòque imputa-
 tur ad culpam. *S. Th. l. 1. c. 2. Bon. to. 2. d. 2. q. 4. p.*
6. n. 14.

Unde resolvuntur Casus sequentes.

I. Homo in tali casu constitutus, v. g. qui sibi
 mentiendum vel furandum putat, ut vitam proxi-
 mi servet, etsi futurus sit perplexus & ex hypothesi
 necessariò peccaturus, necessitate consequente, eò
 quòd stante conscientia erronea, non possit effuge-
 re peccatum; absolutè tamen & simpliciter non
 peccabit necessariò, quia nec sequi talem conscien-
 tiam debet, nec contra eam facere; sed potest, &
 debet, eandem deponere, cum sit error vincibilis, &
 culpabilis; & tunc operari. Vide *Laym. n. 4. &*
Beca. loc. c.

II. Qui peccavit ex Conscientia erronea, etsi in
 rigore non teneatur, rectius tamen addet illam cir-
 cumstantiam in confessione, dicendo: Feci hoc, vel
 illud

illud, putans me facere contra præceptum vel obligationem gravem. *Cardin. de Lugo disp. 16. num. 503. num. 2. p. num. 49.*

A D D E N D A.

Questio I. Quale sit peccatum agere contra Conscientiam dicentem aliquid esse peccatum, non cogitando, an sit grave vel leve. *R.*

§. I. Si fiat cum comparatione animi, quâ hoc velit, siue sit mortale siue veniale, sic operans peccat mortaliter, non aliter ac si de eo dubitaret, tum quia exponit se periculo peccati mortalis, tum quia re ipsa amplectitur saltem indeterminatè malitiam mortalem, quam sufficienter cognoscit: Sed in praxi vix fiet, ut operans, qui cognoscit aliquid esse malum, ita abstrahat, uti innuit *S. Th. 1. 2. q. 19. a. 5. ad 3.* Ratio est, quia quamvis reflexè non agnoscat esse mortale vel veniale, neque signatè discernat differentiam illam specificam, tamen conscientia semper se ita habet, ut vel multùm refugiat facere, & tum directè & exercitè fati apprehenditur malitia gravis; vel non ita refugiat facere, sed quasi leve pertranseat, & tum apprehenditur malitia tantùm levis.

§. II. Si ponamus, quòd cognitio abstrahat à malitia mortali & veniali, & tantùm in genere dicet esse peccatum, *Az. Sayr. Bonac. Regim. Tann. alique cum Castrop. hic d. 1. pu. 3 n 6* Adhuc dicunt semper fore mortale, quia amplectitur malitiam venialem & mortalem, cùm feratur modo indifferente ad utramque: Quòd si cognosceret malitiam in certa specie, sed non cognosceret, an venialis esset an mortalis, *Vasq. Merat: de peccatis d. 7. f. 7. Sanchez in Decal. l. 1. c. 1. n. 6.* Dicunt fore mortale aut veniale, prout fuerit objectum, unde si cum tali cognitione

gnitione v g. furetur rem levem, erit veniale, si furetur rem gravem, erit mortale, quia cum se determinet ad speciem furti, vult malitiam, quæ hîc & nunc illi inest: hæ duæ sententiæ sunt probabiles, videtur tamen probabilius, quod docent *Nav. Val. Sal. Gran.* alique multi cum *Oviedo* in 1.2.tr.4. *contror.* 1. pu.3 *Gob.* in *Quin.* tr.5.c.9.n.84 *Burgh.* cent.1. cas.20. & probabile agnoscunt *Sanch.* suprâ, *Dic. ast. de juram.* d.2.n.262. *Diana* p.3.tr.4.R.162. & p.5. tr.5. R.31. nempe in utroque casu venialiter tantum peccari, quia neque cognoscitur periculum peccati mortalis, neque obligatio magis inquirendi, neque indifferentia, quam objectum habet ad malitiam mortalem & venialem, neque absolutè cognoscitur malitia mortalis, sed tantum malitia abstracta & communis mortali & veniali, ergo sic operans non est positivè indifferens ad malitiam utramque, sed tantum ad malitiam, quæ non excedit venialem: peccat tamen venialiter, quamvis non cognoscat malitiam esse venialem, quia ad peccandum venialiter satis est, quòd cognoscat se peccare & non cognoscat se graviter peccare.

§. III. Si operans nollet attendere, an malitia esset mortalis aut venialis, ideoque operaretur quasi bonâ fide, cum metu peccati in genere, & ne sibi faceret scrupalos, aut ne fortè opus esset abstinere ab objecto proposito, nollet examinare vel de hoc audire; sic operans procederet malâ fide, per se loquendo, peccarètque mortaliter, ob rationes n.2. datas, & re ipsa in illum caderet istud *Psalmi 35. v.4.* *Noluit intelligere, ut bene ageret;* item illud *Isaiæ 30.* *Nolentes audire legem Dei; qui dicunt videntibus, nolite videre; & aspicientibus, nolite aspicerè nobis ea, quæ recta sunt, loquimini nobis placens:* cujus autem speciei, & quomodo confitendum

6
sit peccatum, quod committens in genere tantum apprehendebat esse mortale, dicitur l. 5. n. 228.

Q. 2. Quid notandum sit circa divisionem Conscientia in rectam & erroneam. R. Sequentia,

5
§. I. Conscientia potest esse tam recta quam erronea vel Physicè vel Ethicè sive moraliter: Physicè recta est, quæ est conformis objecto, live quæ enunciat objectum, sicuti à parte rei est: Physicè erronea, quæ est difformis objecto & aliter enunciat, quàm à parte rei sit: Ethicè recta est, quæ est conformis appetitui recto, id est, beneordinato & disposito ad implendam omnem Dei legem, ideoque dicitur Ethicè, id est, in ordine ad mores recta, hinc etiam Aristoteles 6. Eth. c. 2. ait, *Activa mentis veritas est, quæ appetitui recto consentanea sit*: Ethicè erronea est, quæ est difformis appetitui recto.

6
§. II. Conscientia Physicè recta potest esse Ethicè erronea, v. g. si juvenis de homine, qui verè non est pater suus, prorsus temerè judicet, quod non sit pater suus, ideoque nolit eum honorare, formando sibi conscientiam hoc modo, *non teneor eum honorare ut patrem, qui verè non est pater meus, sed iste homo non est verè pater meus, ergo non teneor eum honorare*, hæc conscientia est Physicè recta, quia omnes illius propositiones sunt secundum se conformes objecto, attamen est Ethicè erronea, quia est difformis appetitui recto, & ideo secundum illam operans peccat, quia nempe quisque tenetur velle honorare eum, de quo prudenter dubitare non potest quin sit pater suus, etiam si fortè re ipsa non sit.

7
§. III Conscientia Physicè erronea potest esse Ethicè recta, uti patet à contrario, nam juvenis ille tenetur sibi formare hanc conscientiam, *illum honorare debeo, qui est pater meus, sed hic homo est pater meus, ergo illum honorare debeo*: hæc conscientia

cia est Physicè erronea, quia minor est falsa ac difformis objecto, est tamen Ethicè recta, quia est conformis appetitui recto.

§. IV. Conscientia propter ignorantiam invincibilem Physicè erronea, est Ethicè recta, uti jam insinuatum est, & probabitur à n. 734. E contra conscientia propter ignorantiam vincibilem Physicè erronea, non est Ethicè recta, quia est difformis appetitui recto, cum enim homo talis posset & deberet melius inquirere, id autem negligat, non excusatur à peccato, uti explicabitur à n. 42.

§. V. Divisio conscientiae in rectam & erroneam à Theologis potissimum intelligi deberet de Ethicè recta & erronea, quia conscientia ab illis praecipue consideratur in ordine ad mores, unde sola conscientia vincibiliter erronea deberet à Theologis dici erronea, cum illa sola sit Ethicè erronea, & in hac suppositione,

§. VI. Conscientia sic posset dividi cum *Terillo* in Regula morum q. 3. n. 77. Conscientia alia est recta, alia non recta: recta, alia est certa, alia tantum probabilis: certa, alia est talis cum evidentia, alia sine evidentia, v. g. per fidem: similiter probabilis, alia est conformis objecto & simul appetitui recto, alia est difformis objecto sed conformis appetitui recto, & ad hanc spectat invincibiliter erronea: è contra conscientia non recta, alia est erronea, quae nempe est difformis objecto & appetitui recto, alia temeraria, quae licet sit conformis objecto, tamen, quia formatur sine prudente motivo, est difformis appetitui recto.

§. VII. Quando conscientia communiter dividitur in rectam & erroneam, erronea autem subdividitur in vincibilem & invincibilem, conscientia recta sumitur strictissime pro Physicè & Ethicè recta.

Teril. autem sumit latiùs pro Ethicè recta, five sit Physicè recta five non, hinc secundùm *Teril.* conscientia recta sub se comprehendit invincibiliter erroneam, consequenter conscientia erronea, secundùm ipsum, non debet subdividi in vincibilem & invincibilem, sed tantùm partim in erroneam Physicè & Ethicè, partim in erroneam non Physicè sed Ethicè tantùm, quia nempe temeraria est, uti n. 10. dictum est. Et hæc notanda fuerunt pro solvendis difficultatibus postea proponendis.

Q. 3. *An dari possit conscientia invincibiliter erronea, maximè circa jus natura.* R. Potest, uti pluribus ostendetur à n. 719. & 720.

Q. 4. *An conscientia invincibiliter erronea non tantùm excuset à peccato, sed etiam dici possit verè conscientia, & formalis regula operationis.*

R. Negat *Elizalde* in doctrina morum in append. q. 9. item *Camargo* in Regula honest. mor. p. 1. l. 2. contr. 1. à n. 33. Sed rectè cum communi affirmat *Terillus* in Regula q. 35. assert 1. Ratio est I. quia omne iudicium hic & nunc invincibiliter proponens regulam objectivam, five voluntatem Dei saltem permittentem, verè dicitur conscientia & formalis regula operationis honestæ, five iudicium illud sit verum five falsum, cum enim omnis honestè operans agat secundùm regulam objectivam, debet habere iudicium proponens illam, ratione cuius iudicii honestas etiam refunditur in actum, uti à n. 14. dicitur, ergo hoc iudicium est verè conscientia & formalis regula, quamvis non sit conscientia recta, five vera materialiter. II. Iudicium verum, secundùm *Eliz.* est conscientia & formalis regula, ergo etiam invincibiliter erroneum, quia æquè proponit objectum sub ratione boni, æquè applicat regulam objectivam, æquè regulat & dirigit, ergo.

Q. 5.

De Conscientia.

Q. 5. An opus ex conscientia invincibiliter erronea factum sit etiam honestum & positivè bonum.
R. § 1. Negant aliqui cum *Elix.* l. 3. q. 4. l. 5. q. 18. & *Camargo* p. 1. l. 2. cont. 4 à n. 341. Sed rectè affirmat sententia communissima cum *Terillo* in *Reg.* q. 3. ubi n. 60. pro ea sententia refert *Almai.* *Cordub.* *Lorc.* *Duval.* *Sylvium.* *Malder.* *Pesant.* *VViggers.* *Suar.* *Az.* *Sanch.* *Vasq.* *Salas.* *Amic.* *Becan.* *Esp.* & certissimam vocat *Cardenas* in 1. *Crisi* disp. 56. n. 1307. eandem tenet *Gran.* 1. 2. contr. 2. tr. 1. d. 7. f. 1. addit tamen ejusmodi opus non fore supernaturale. Probat^{ur} auctoritate, nam *S. August.* de util. cred. c. 12. & l. 2. c. 18. de peccat. merit. item *S. Th.* 1. 2. q. 18 a. 9. docent omnes actus humanos in individuo esse vel bonos vel malos, sed actus factus ex ignorantia invincibili non est malus, uti fatentur adversarii, ergo est bonus; quod *S. August.* Probat in puero, qui honorat illum, quem per errorem invincibilem putat esse patrem suum, puer enim in eo est secundum mores laudabilis, ergo actus ejus est moraliter bonus: item *S. Th.* q. 19. a. 6. expressè dicit idem esse, quærere, an conscientia erronea excuset, & an voluntas concordans rationi erranti liget, & consequenter fit bona adversarii autem plerumque concedunt conscientiam invincibiliter errantem excusare à peccato, ergo & debent concedere voluntatem concordantem rationi invincibiliter erranti ligare, adeoque esse bonam. Similiter *S. Bernardus* de præcepto & discip. c. 12. & 17. docet, obedientem vel operantem ex bona intentione, operari laudabiliter & meritoriè, quamvis fortè materialiter operetur contra legem Dei: idem docent alii *SS.* *PP.* quos expendit *Teril.* Ratio autem est, I. quia actus voluntatis specificantur ab objectis, non prout in se sunt, cum ita non attingantur, sed prout ab intellectu pro-

14

50

16

A 5

ponun-

- ponuntur, ergo si objecta invincibiliter proponantur tanquam bona, refundent bonitatem in actus, maxime cum objectum formale hic sit vera honestas virtutis, quæ movet, sicuti si putem me dormiendo peccasse mortaliter, licet nullo modo peccarim, tamen occasione illius falsæ persuasionis possum elicere veram contritionem ex motivo bonitatis Dei à me aliàs offensi. II. Objectum, quod scitur esse indifferens, si ad finem bonum ordinetur, refundit bonitatem in actum, uti fatetur *Eliz. l. 5 q. 18. §. 5.* ergo multò magis illud, quod invincibiliter putatur esse bonum, sicuti enim malitia objectiva quasi separatur per illum errorem, ita moraliter additur bonitas. III. Judex ex motivo justitiæ condemnans innocentem, quem invincibiliter putat nocentem, exercet actum obligatorium & laudabilem, ergo positivè honestum & bonum: idem est de eo, qui pauperi donat nummum cupreum, quem invincibiliter putat esse aureum, hic enim tantundem meretur apud Deum, qui cor respicit, atque si fuisset aureus, nam IV. iidem sunt actus intellectus & voluntatis, sive adsit sive absit error, v. g. sive hostia sit, sive non sit consecrata, eosdem actus adorationis habeo, ergo si in casu hostiæ consecratæ actus meus est positivè bonus, etiam est talis in casu non consecratæ, quando error est invincibilis. *Conf.* nam redditio debiti conjugalis est actus præceptus, licet fortè matrimonium sit nullum, uti constat ex *Cap. Inquisitioni*, de sent. excomm. & *Cap. Dominus*, de 2dis nuptiis, ergo certò est conformis voluntati Dei saltem secundariæ. Aliam rationem à priori vide n. 747.
- §. II. *Objicies* 1. Actus bonus debet proficisci ex ratione recta, uti expressè docent *S. August.* de util. cred. c. 12. & *S. Th.* q. 19. a. 3. Sed actus proficiscens ex aliquo errore, non est ex ratione recta, ergo. R. Actus bonus

bonus debet proficisci ex ratione recta, saltem re-
 flexa, proximè dirigente actum, c. ex ratione recta,
 directa, remotè se habente ad actum, subdistinguo,
 debet proficisci ex ratione directa semper Physicè
 recta, n. saltem Ethicè recta, c. maj. & similiter di-
 stinctâ min. n. consequentiam. Qui honorat ho-
 minem, quem falsè, attamen prudenter putat esse
 patrem suum, habet duas quasi conscientias, prima
 est directa & sic dicit, parentes honorare debeo, hic
 est meus parens, ergo hunc honorare debeo: altera
 est reflexa & sic dicit, honorare debeo illos, quos ju-
 dicare debeo esse parentes meos, sed hunc hominem
 judicare debeo esse parentem meum, cùm de eo mi-
 hi non liceat dubitare, ergo hunc hominem hono-
 rare debeo: prior illa directa conscientia est & ma-
 net Physicè erronea, est tamen Ethicè recta, quia di-
 rigit ad actum laudabilem & bonis moribus confor-
 mem, quamvis remotè tantùm dirigat, dando occa-
 sionem posteriori conscientia reflexa, quæ pruden-
 tissimè formatur propter circumstantias prioris con-
 scientia invincibiliter erronea, & sola illa reflexa
 conscientia est dictamen ultimum proximè regulans
 actum, estque ratio rectissima & certa: ubi in si-
milibus casibus observandum est, quòd conscientia
 illa directa, quando dicit objectum malum esse li-
 citum, ideo sit Physicè falsa, quia dicit objectum
 non esse materialiter malum, v. g. non esse materia-
 liter injustum, si Judex condemnet hunc hominem,
 quem tamen supponimus esse innocentem; è con-
 trà conscientia reflexa proximè dirigens Judicem,
 non dicit hoc non esse materialiter injustum, sed di-
 cit non esse injustum formaliter, quia nempe invin-
 cibiliter ignoratur innocentia, & juridicè probatus
 est nocens; atque ex his clarissimè patet, quomodo
 conscientia directa & reflexa non sint de eodem ob-
 jecto affirmato vel negato.

Obj.

- 22 *Obji. 2.* Actus bonus debet dirigi à prudentia, sed actus circa objectum malum non potest dirigi à prudentia, quia dirigitur ab errore intellectus, ergo. R. n. min. & patet falsitas, tum ex jam dictis, tum ex dicendis à n. 97. ubi ostendemus opinionem etiam falsam posse à prudentia imperari, atque etiam sapientem errare posse. *Instabis* recta ratio, quam requirit prudentia, habetur tantum per conformitatem intellectus ad rem, ergo ubi actus est difformis rei in se, non est prudens. R. n. Anteced. cum S. Th. supra ad 3. ubi sic habet, *verum intellectus practici aliter accipitur quam verum intellectus speculativi, uti dicitur 6. Eth. c. 2. nam verum intellectus speculativi accipitur per conformitatem intellectus ad rem... verum autem intellectus practici accipitur per conformitatem ad appetitum rectum, five ad voluntatem bene dispositam in ordine ad implenda omnia Dei præcepta, sed certum est, quod voluntas talis sæpe per accidens imperet actus difformes rei, nam si invincibiliter judicem me peccare, si non elevem crucem stramineam, certum est me peccare, si non elevem, ideoque recta ratio & prudentia imperat, ut elevem, quamvis certum sit, quod non elevare, in se non fit peccatum, ergo.*
- 24 *Obji. 3.* Absurdum est dicere, quod voluntas mentiendi possit unquam à Deo exigere præmium, quia mendacium est intrinsecè & necessariò semper displicens Deo, ac consequenter voluntas mentiendi non potest esse aliquid placens Deo. R. Absurdum est dicere, quod voluntas mentiendi possit, per se loquendo, à Deo exigere præmium, e., per accidens, si mendacium invincibiliter repræsentetur ut bonum & obligatorium, n. *Nec obstat*, quod mendacium sit objectum intrinsecè displicens Deo, *nam* non repræsentatur esse tale, sed apparet bonum, ideoque voluntas
- 25

Voluntas non tendit in objectivam malitiam, quæ inest, sed in bonitatem, quæ per errorem putatur inesse, sicque terminat volitionem, ac si re ipsa inesset. ergo licet mendacium maneat in se materialiter malum, non ideo voluntas mentiendi erit formaliter mala, sed bona.

Inst. 1. Actus specificantur ab objectis, ergo ubi objectum in se est malum, volitio illius non potest esse bona. R. Specificantur ab objectis, semper prout in se sunt, n., etiam prout invincibiliter nobis representantur, c. ant. & n. conseq. maximè in electione voluntatis, cujus honestas desumitur præcipuè ab objecto formali motivo prout per intellectum proposito

Inst. 2. Bonitas Dei est prima regula omnis bonitatis moralis, sed voluntas mentiendi semper repugnat bonitati Dei, ergo nunquam est bona moraliter. *Conf.* Quia sicut se habet intellectus ad verum, ita voluntas ad bonum, ergo sicut implicat intellectum nostrum perfici per tendentiam in aliquid re ipsa difforme intellectui Divino, ita voluntatem nostram per tendentiam in aliquid re ipsa difforme voluntati Dei. R. n. min. Deus enim illam permittit, & potest ad illam esse obligatio sub peccato, ergo non repugnat voluntati saltem secundariæ Dei, ergo nec bonitati, vide dicenda n. 339. *Ad Conf.* dicam n. 706. intellectum etiam perfici posse per errorem probabilem: de cætero non esse omnimodam paritatem, debent adversarii fateri, nam omnis error est aliquod malum intellectus, & tamen volitio mali procedens ex ignorantia invincibili, secundum ipsos, non est ullo modo mala voluntati, sed tantum non bona.

Inst. 3. S. Th q. 19 a. 6. ad 1. expressè dicit, ad hoc, ut aliquid sit bonum requiri, ut & secundum suam

26

27

28

suam naturam sit bonum, & ut apprehendatur tanquam bonum, sed mendacium secundum suam naturam nunquam est bonum, ergo. R. S. Tb. Loquitur de illo, quod est absolute & ex omni parte bonum, non tantum formaliter sed & materialiter: tale autem mendacium non est quidem in se bonum, est tamen formaliter à volitione interna & honesta illud imperante & denominante bonum.

29 *Inst.* 4. Omnis voluntas bona est à Deo auctore, sed volitio mendacii non est à Deo auctore, ergo non est bona. R. 1. Retorquendo, omnis voluntas non mala est à Deo auctore, quia Deus est auctor omnium, præterquam peccati, sed volitio mendacii, secundum te, non est mala, ergo est à Deo auctore. R. 2. Omnis voluntas per se bona est à Deo auctore, c. , per accidens bona, n. , unde & ejusmodi mendacium, re ipsa absolute solum permittitur à Deo, id enim tantum dicitur absolute & simpliciter intendi à Deo, in quod Deus per se & ex lege seu voluntate primaria fertur.

30 *Inst.* 5. Saltem Deus præcipiet mentiri, nam non mentiendo peccaret, ergo hoc esset contra aliquod Dei præceptum, quia omne peccatum est contra Dei legem. R. Præceptum Dei est hoc, *faciendum est, quod Deus præcipit*, cui præcepto contraveniret non mentiens, quia invincibiliter putat Deum hoc præcipere: male autem sic subsumit, *sed Deus præcipit mentiri*; quod per accidens est, & per errorem invincibilem excusatur: videri potest *Eliz.* l. 5. q. 18. §. 3. Item dicenda n. 43. nam illa difficultas est etiam ab adversariis solvenda.

31 *Obi.* 4. Deus nullam falsam religionem recte colitur, ergo nec colitur opere malo, quamvis quis putet esse bonum. R. Si sensus antecedentis sit, quod nulla falsa persuasio possit esse fides Theologica & supernaturæ

naturalis, e., quia fides illa debet niti auctoritate Dei & esse circa objectum verè revelatum: si autem sensus sit, quòd nulla persuasio falsa possit esse intellectuale obsequium Deo placens, n., quia honestas, quæ est objectum formale virtutis moralis, potest convenire objecto materiali tantùm existimato, & ideo actus, quo credo aliquid, quod puto esse revelatum, utique Deo gratus est, quamvis fortè illud à parte rei non sit revelatum.

Obji. 5. Peccator, qui bonâ fide putat vel se esse in gratia vel actum suum esse meritorium ut octo, non ideo per suum actum meretur cœlum de condigno, nec præmium ut octo, ergo similiter qui bonâ fide putat se bene operari, non ideo bene operatur. R. n. conseq. Priora judicia habent se planè per accidens & impertinenter ad meritum, neque sunt regula vel mensura illius, sive enim adsint sive absint, meritum est idem: è contrà conscientia non habet se per accidens & impertinenter ad honestatem operationis nostræ, sed est regula ac mensura illius, si enim diceret aliquid esse malum, quamvis in se foret bonum, propter conscientiam refunderetur malitia in actum, ergo patet, quòd conscientia se ad honestatem operationis aliter habeat, quàm ista judicia ad rationem meriti.

Obji. 6. Si ab errore refundi possit bonitas in operationem, ergo operatio regulata per errorem erit æquè perfecta, atque si reguletur per actum verum, certum & evidentem. R. cum Terillo suprâ q. 4. universaliter negando seq., nam I. operatio per cognitionem certam & evidentem regulata, est cæteris paribus melior illâ, quæ regulatur per cognitionem veram & incertam, nam imprimis cognitio perfectior constituit actum primum perfectiorem, ergo sequitur etiam actus secundus perfectior: deinde
cognitio

32

33

cognitio certior firmitus applicat medium fini, facitque voluntatem esse alacriorem: præterea ratio voluntarii respondet cognitioni, ergo quod cognitio est perfectior, tantò est major ratio voluntarii, ergo tantò perfectior actus voluntatis: quod etiam à posteriori colligitur, nam etiam ideo amor beatificus est perfectior amore viæ, quia ille dirigitur à perfectiore cognitione. II. Operatio, quæ regulatur à cognitione certa & evidente, est cæteris paribus melior, quàm quæ regulatur ab errore invincibili, nam illa, quæ regularetur à cognitione vera sed tantum probabilis, esset imperfectior, uti jam dictum est, ergo etiam est imperfectior, si reguletur ab errore invincibili, qui solum probabilis esse potest. III. Operatio regulata ab errore invincibili, cæteris paribus, tam bona est, quàm operatio regulata à cognitione vera sed tantum probabilis, quia actus probabilis erroneus est intrinsecè tam perfectus, quàm probabilis verus, denominatio enim veritatis formalis est partim extrinseca, accidentaliter conveniens actui, qui verus est, idem enim numero actus potuisset esse falsus: hinc si duo fratres putent Titium esse patrem suum, unus verè, alter falsò, & similiter honore afficiant Titium, uterque, cæteris paribus, operatur æquè honestè.

34

Q. 6. An peccet formaliter, qui invincibiliter putat actum internum non esse malum, & tamen cognoscit objectum talis actus esse malum, v.g. qui desiderat fornicari, invincibiliter putans hoc desiderium internum non esse malum, quamvis sciat, quòd reipsa fornicari sit malum. R. § 1. Oviedo 1.2.1. 4. contr. 1. pu. 5. aliique dicunt peccare formaliter, si actu efficace in objectum tale tendat, I. quia scit fornicationem esse à Deo prohibitam, & nihilominus eam efficaciter ac liberè vult ponere; Item scit

se liberè velle ponere aliquid, quod scit esse peccatum, & quo scit violari legem Dei, ergo non potest non peccare formaliter. II. Ut quis formaliter peccet, non est opus reflexè cognoscere malitiam sui actus, sed satis est directè cognoscere malitiam objecti, & in eam per voluntatem efficacem liberè ferri, hoc ipso enim cum advertentia & libertate vult agere aliquid difforme legi Dei, ergo formaliter peccat. III. Tale desiderium stare nequit cum amore Dei, ergo est formale peccatum. IV. Actus internus & efficax desumit speciem suam ab objecto cognito, in quod fertur, ergo ubi objectum est & cognoscitur esse malum, actus internus efficax in illud tendens est malus.

§. 2. E. contrà *Gran.* de peccat. tr. 5. d. 3. 35
f. 2. *Sanch.* in Dec. l. 1. c. 16. n. 17. alique plures probabiliùs dicunt non peccare formaliter sed materialiter tantùm, quia licet desiderium illud sit ex objecto malum, attamen excusatur per errorem invincibilem, ex quo hìc & nunc prudenter format sibi dictamen, quo judicat desiderium sibi esse licitum, nemo autè peccat per actum, quem hìc & nunc prudenter judicat sibi esse licitum, ergo. Loquor ex supposito, si daretur talis casus, nã fortè est impossibilis.

§. 3. *Ad 1.* Rationem &. Scit se velle ponere aliquid, quod scit esse peccatum, prout objicitur illi desiderio, n., quod scit esse peccatum, si à parte rei poneretur, c., prudenter enim judicat Deum non offendi per fornicationem volitam præcisè, sed tantùm per illam à parte rei positam. *Nec obstat*, quòd velit illam ut ponendam à parte rei, nam cum hoc stat, quòd adhuc prudenter judicet Deum non offendi illà ut ponendam præcisè, sed tantùm ut exercitè posità, sive, tantùm posito ipso exercitio, quod de facto non conjungitur cum illo desiderio. *Ad 2.* Quamvis ad formaliter peccandum
B

non sit opus reflexè tendere in malitiam actus, tamen vel debet hoc directè & exercitè cognosci, vel saltem non debet invincibiliter judicari, quòd per illum actum non peccetur, alioquin peccaret quis agendo ex conscientia, quâ prudenter judicat se ita agendo non peccare, quod absurdum est. *Ad 3. n. antec.* quia prudenter judicat illud desiderium stare cum Divina amicitia. *Ad 4.* Actus internus desumit ab objecto speciem saltem materiale, error autem invincibilis hìc facit, ut species malitiæ formalis non refundatur, sicuti non refunditur in actum, cui deest libertas, quamvis etiam ille ab objecto desumat speciem malitiæ materialis.

39 *Q. 7. An peccet ille, qui habet legitimam excusationem v. g. qui excusatur à Missa audienda in die festo, dicitque se eam audire non posse; at tamen etiam se scire, quòd peccet non audiendo. R. §. I.* Si absolutè non posset audire v. g. quia detineretur in carcere, vel esset in loco, ubi Missa non legitur, non peccaret omittendo, quamvis judicaret se peccare, quia non habet libertatem ad audiendum.

40 *§. II.* Quamvis absolutè non posset, si tamen non vellet audire Missam independentem ab illo impedimento, peccaret, non quidem per omissionem, ad quam non est liber, sed per voluntatem omittendi independentem ab impedimento, hæc enim comparatio animi est libera & mala.

41 *§. III.* Si absolutè quidem posset, at tamen ob justam excusationem v. g. ob febrim non teneretur adire Ecclesiam pro Missa audienda, & nihilominus judicaret se peccare nõ adeundo, probabilius est, quòd peccaret ex conscientia erronea, si non adiret; quia simpliciter in ejus potestate esset Missam audire, & judicaret se teneri audire, ergo non audiendo ageret contra conscientiam, ergo peccaret, ita *Dicitur de juram. d. 2. n. 234.*

Q. 8. An Conscientia vincibiliter erronea sit 42
judicium, obligetque operantem. R. §. I. Esse ju- * certum
 dicitur adhæsiuè certum docet *Terill.* hîc q. 17. assert.
 3. quia alioquin operans non teneretur illam sequi:
 certum esse negat *Carden.* in 1. Crisi d. 66. à n. 283.
 quia error vincibilis videtur semper habere adjun-
 ctam rationem dubitandi, quæ pulset animum in
 contrarium, alioquin reipsa vinci non posset, uti
 notant *Suar. Vasq.* alique cum *Sanch.* in Dec. l. 1. c. 1.
 à n. 7. & c. 16. n. 21. ; sententiæ illæ facillè concilian-
 tur, nam *Teril.* loquitur de operante ex errore vin-
 cibili præterito, quem non ampliùs actu advertat :
Carden. autem & alii videntur loqui de operante ex
 errore, cujus vincibilitas actu advertitur.

§. II. Multi cum *Vasq.* 1. 2. d. 60. c. 2. dicunt hominem 43
 vincibiliter errantem non obligari positivè sequi
 conscientiam erroneam, sed ex supposito, quod
 eam habeat, tantùm teneri non agere contra eam,
 absolute autem teneri eam deponere; è contrà *Te-
 ril.* aff. 2. dicit, si quis non habeat actuale dubium,
 sed ex suppositione erroris vincibilis dictamen ad-
 hæsiuè certum, secundùm dicta n. 42, illud obliga-
 re, & hæc videtur esse expressa mens *S. Th.* apud *Te-
 ril.* ratio autem est, quia tenetur quivis se confor-
 mare ultimo dictamini, quod hîc & nunc habet;
 hinc addit per actum, quem tunc ponit, non con-
 trahi formalem malitiam specialem tunc ignoratam,
 aut circa quam erratur, sed in ista specie peccari tan-
 tùm denominativè, ratione negligentia antecedentis
 in vincenda ignorantia Hæ omnes sententiæ
 sunt probabiles & potius de nomine, quàm de re,
 unde & parum faciunt ad praxin. An autem con-
 trahatur malitia, si propter ignorantiam vel erro-
 rem non fuerit præcognita, dicemus hîc n. 755. &
 pluribus l. 5. à n. 16.

B 2

Obj.

Obj. Si conscientia vincibiliter erronea obliget; ergo talis homo sub peccato tenebitur peccare. R. Per accidens tenebitur ponere actum materialiter malum, quando aliter vitare non poterit peccatum formale contra conscientiam, cujus dictamen reflexum est hinc & nunc certum, sicque formatur, *peccatum est ratione sui imputabile, non sequi dictamen conscientia, quo quis absolute credit se debere hinc & nunc aliquid facere, sed ego hinc & nunc absolute credo me debere mentiri, ergo.* Vide dicenda l. 5. n. 21.

Inst. Conscientia obligans debet esse conformis Dei voluntati, sed conscientia supponens errorem vincibilem non est conformis Dei voluntati, ergo. R. Esse conformem Dei voluntati per accidens obliganti, nam supposito errore, quod per accidens est, Deus vult, ut quisque se suae conscientiae conformet. Vide dicta n. 29.

44

Q. 9. An illa conscientia sit attendenda, quae post actum sequitur. R. Non est attendenda, hinc errant, qui post actum commissum, antequam accedant ad confessionem, inspiciunt libros vel inquirent, an hoc vel illud, quod fecerunt, sit peccatum, & an ideo confiteri debeant, haec enim subsequens opinio, quam sibi formabunt, non potest facere, ut actio praecedens fuerit vel non fuerit peccatum: similiter aliqui volentes confiteri frustra petunt à suis confessariis, an hoc vel illud agendo peccaverint, nam utrum peccaverint, necne, pendet à conscientia quam habuerunt, dum agebant, hanc autem ipsi scient & ab illis discet confessarius, si enim operati sunt bonâ fide & ex ignorantia aut errore invincibili, non peccarunt, si malâ fide, ex notitia peccati, aut ex dubitatione practica, ex ignorantia aut errore vincibili, peccarunt: rectè tamen quæri possunt talia

ad alios fines, v. g. pro actionibus dirigendis in futurum, ut talia, si in se mala sunt, non amplius faciam, si mala non sunt, ut in eis non timeam peccatum; item ad tollendum scandalum, si aliquod dedi per talem actum, aut ut resciam, an fortè propter talem actum obliger ad aliquam restitutionem &c. ita *Sporer* hìc n. 33.

CAPUT II.

45

De Conscientia Dubia.

DUBIUM I.

Quid sit Conscientia practicè dubia, & quid in ea agendum?

Resp. I. Dubium, est suspensio assensùs circa objectum apprehensum. Idque est duplex: Speculativum seu Universale, quando in genere dubitatur, v. g. an contractus usurarius sit licitus; an die festo liceat venari, piscari, pingere, &c. Et Practicum, seu Particulare, cum dubitatur, an his circumstantiis, v. g. hoc festo liceat mihi venari. Ex quo patet, quid sit Conscientia practicè dubia, scilicet, quæ practicè dubitat; speculativè dubia, quæ speculativè. Ita *Navar. Laym. Sanch. Bec. t. 1. c. 4. q. 8.*

67 ad 77.

Resp. II. Qui cum Conscientia practicè dubia operatur, peccat: & quidem peccato ejusdem rationis ac speciei, cujus est peccatum, de quo dubitat. Ita *Sanch. Bon. to. 2. d. 2. q. 4. p. 7. nu. 3.* Ratio prioris est, tum quia is exponit se periculo peccati: tum quia, quod non est ex fide, est peccatum, id est, quod non fit cum determinato judicio Conscientiæ, esse licitum. Idque verum est, etiamsi speculativè

46 ad 67

77.